

פועלו של שמואל יבין ז"ל בתחום התכנון והבנייה

לא בכדי הוכתר יבין "יקיר התכנון" לשנת 2005 מטעם איגוד המתכננים בישראל. בין נימוקי הוועדה, אשר המליצה להעניק לו את התואר נמנו אבני הדרך הבאות:

אבן הדרך הראשונה

בשנים 1950-1952, בראשית שנות המדינה, כיהן יבין כמוזכיר "המחלקה לשיכון ארצי". מחלקה שהייתה אחראית לתכנון ולמתן אישורי הבנייה, וחלשה גם על הגופים המבצעים של השיכון הציבורי.

"המחלקה לשיכון ארצי" פעלה במסגרת "משרד העבודה והבינוי". ב-15 במאי 1948 עם הכרזת המדינה והקמת הממשלה הזמנית הוקם משרד "העבודה והבינוי" ובו אגף התכנון (על בסיס התשתית של משרד "היועץ לתכנון ערים" מתקופת המנדט).

כראש האגף מונה האדריכל אריה שרון.

אגף התכנון מנה 5 מחלקות:

1. התכנון הסדיר, בראשות מר ציון השמשוני (סגנו של שרון)
2. התכנון היוזם, בראשות מר היינץ ראו
3. מחקר וסקר, בראשות מר אליעזר ברוצקוס
4. ארכיטקטורה, בראשות מר ווינטרופ
5. שיכון ארצי, מר יהושע דיקר

(כשם שחווה נבראה מצלעו של האדם הראשון, תחילתו של משרד הבינוי והשיכון כמחלקה באגף התכנון!)

שמוליק יבין היה מזכיר המחלקה לשיכון ארצי, שלימים (1961) הפכה ל"משרד השיכון".

ב-10.3.1949, הוצא אגף התכנון ממשרד העבודה והבינוי אך מחלקת השיכון, שעיקרה הכנת תכניות שיכון מפורטות וביצוען, נשארה במשרד העבודה.

באותם ימים, משרדי הממשלה - שירשו את תפקיד "המלך" בחוק המנדטורי - היו פטורים מהגשת בקשות אישור או תיאום עם וועדות התכנון הסטטוטוריות. הכפפתם לפיקוח מרכזי נעשתה בשלבים: תחילה קיבלה הממשלה החלטה אדמיניסטרטיבית (באוגוסט 1951) המחייבת את המופקדים על הבניה הממשלתית לקבל אישור של אגף התכנון במקום את אישורן של ועדות התכנון הסטטוטוריות. השיכונים הציבוריים, שנבנו במהירות בשנות ה-50 וה-60 הוקמו על בסיס ההסדר המינהלי הזה. לימים התברר, שבין היתר, לא ניתן היה לרשום את הדירות על שם בעליהן. כדי לפתור את הבעיה חוקק ב-1964 "חוק רישום שיכונים ציבוריים" שבהכנתו

היה לשמוליק יבין חלק מכריע. בהתאם לחוק הוקם גוף שנקרא "ועדת התיאום" שהופעל במסגרת משרד הבינוי והשיכון. החברות המשכנות הגישו לוועדת התיאום את התוכניות והמפות לרישום שכונות כשיכונים ציבוריים (לרוב רק בדיעבד) ויושב הראש של ועדת התיאום הוסמך לאשרן במקום ועדות התכנון והבניה והמרכז למיפוי ישראל. רק ב-1965 אושר חוק התכנון והבניה אשר הוחל גם על משרדי הממשלה.

(כאן אעיר, שגעגועים לימים ההם אולי מסבירים את ניסיונות החקיקה מאז, שאנחנו עדים להם מדי פעם מחדש, לפטור מיזם זה או אחר מאישור וועדות התכנון).

אבן הדרך השנייה

בשנים 1952-56 עבד שמואל יבין במחוז חיפה בתפקידי תכנון וביצוע במחלקת השיכון (תוך כדי השלמת הכשרתו המקצועית).

ב-1956 חזר למשרד הראשי שהיה אז בתל-אביב. בתפקידו גיבש הלכה למעשה את מפעל השיכון שהניב בשנות ה-50 וה-60 פתרונות דויר בהיקף ובאיכות הנחשבים כמובילים ומוצלחים ביותר, יחסית לגודל המדינה ולכלכלתה דאז. במקביל, השלים את לימודיו בפקולטה לארכיטקטורה וקיבל תואר אינג'ינר, וגם דיפלומה בתכנון בהאג.

ב-1967, משעברה הנהלת המשרד הראשי לירושלים, המשיך יבין לכהן בתל אביב כמנהל המחלקה הטכנית במחוז המרכז. גבולות "מחוז המרכז" של משרד השיכון כללו אז את מחוז המרכז, מחוז תל-אביב, וחלקים נרחבים ממחוז הדרום כולל אשדוד ואשקלון.

זכיתי ובתקופה זו הצטלבו דרכינו:

1. תחילה התוודעתי, כמו כל חבריי ל"חוברת של יבין": החוברת הירוקה "מכסות לבניינים ולשטחים ציבוריים" שערך. ספר הנחיות החלוצי לתכנון ולביצוע השיכון הציבורי שהוכן במשותף ע"י משרדי השיכון והפנים ב-1964 ועד מהרה הפך לקוד מחייב עבור משרדי המתכננים בארץ, בסיס לחישוב הקצאת שטחים לצרכי ציבור.
2. בתפקידו כמנהל המחלקה הטכנית היה אז יבין המלך הבלתי מעורער של המחוז. על פיו יקום דבר. המשרד שברחוב החשמונאים היה ה"מכה" של ענף התכנון והבניה. נפגשנו לראשונה פנים אל פנים בעת שעבדתי במשרד ציון השמשוני ולאחר מכן במשרד אלכס שר. באותן שנים השקיעו ראשי הרשויות את מירב מאמציהם לשכנעו לבנות בתחומן. ביקור של שמואל יבין ברשות מקומית נחשב לאירוע כלכלי מכוון. זכורות לי הקריאות להתייצב באותם אירועים כדי להציג את התקדמות הפרויקטים שבהכנה: תוכניות ביהוד ובבית דגן, מיבננים ברחובות, בשכונות מרמורק, כפר גבירול, אושיות ושיכון סלע: היו אלה תוכניות לחידוש עירוני, שהקדימו את זמנן ב-4 עשורים והיו מבוססות על בינוי מחדש בתוככי הערים.

באותה עת הופתעתי לגלות באחד ממפגשי המשפחות של קציני גדוד 980, גדוד המילואים בו שירת אישי אהרן באותה עת כ"מ"מ, ששמואל יבין הוא הקמב"ץ! כך הפכה היכרותנו להיכרות כפולה!

אבן הדרך השלישית

ב-1974 יבין פורש ממשרד השיכון ופותח משרד עצמאי. שוב הצטלבו דרכינו אך התחלפו הכובעים: יבין כמי שעורך תוכניות לערים ולשכונות ואילו אני בכובע המבקר.

בשנים אלה נוכחתי בידע המקצועי העצום אותו אהב לחלוק עם עמיתים. עמדתי על נכונותו להשקיע בעשייה הציבורית, כמו, באיגוד לתכנון סביבתי שהיה בין מקימיו ועמד בראשו בשנים 1986-1990, ובהקמת המועצה לשימור אתרים ובהתנדבות לעמוד בראש ועדת השימור ברחובות.

אפילוג

מפעל נוסף שהעסיק את שמואל יבין באינטנסיביות עד 2013 הוא תיעוד היסטורי של התכנון והבנייה ובכללם השיכון הציבורי בישראל. ביצוע מחקרים המלווים בתערוכות אודות התחדשות הבאוהאוס בתל אביב וביפו, על יצירותיו התכנוניות והאדריכליות של מרסל ינקו, על תל אביב של נסים אלוני, ועוד.

עד כמה חי שמוליק את תחומי התכנון, הבנייה ואהבת ארץ ישראל נוכחתי ב-2007. במסגרת סטאז' שעשיתי במוזיאון תל-אביב בלימודי מוזיאולוגיה בפקולטה לאומנויות באוניברסיטת ת"א, חיפשתי חומר על התפתחות בתי הדירה בתל-אביב בין השנים 60-1930. הגעתי לספריית הפקולטה בטכניון, למכון לבון, לארכיון העירוני, לצוות השימור במינהל ההנדסה, ועוד. אבל את הלז מצאתי דווקא במשרדו הספון ספרים וכתבי עת של שמואליק. שם פגשתי לראשונה מאמרים של של יהושע דיקר מ-1935, של דב כרמי מ-1936 ומ-1946, אריה שרון מ-1937, פרופ. א. קליין, י. ויטקובר ואחרים, אשר היום שם ידוע רק למעטים, ושעסקו בתיכון בתי הדירות, באקלים ובאוריינטציה, בהיבטים הכלכליים ובמכלול הבעיות. שמוליק ידע להציע ולשלוף כל פריט רלבנטי על סמך הזיכרון בלבד. כן גם זכיתי לקבל עותק של "פועלם של המהנדסים והאדריכלים בראי השנים הראשונות (192-1952)

דינה רצ'בסקי

